

cliënten deze gunst te verlenen. Reeds voor 1914 heeft Gabriël het moeilijker dan Riesenburger om zijn klanten tot stipte betaling aan te zetten, maar beide handelaars toonden een hoge tolerantie van nalatige betalingen. Alhoewel deze goederen, volgens het toen geldende recht hen nog toebehoorden eisten zij slechts uiterst zelden van de wanbetalers hun piano of naaimachine terug op. Riesenburger en Gabriël hebben met het voorzichtig lanceren van deze financiële innovatie het pad mee helpen effenen zodat het afbetalingskrediet kon uitgroeien tot een instrument dat de uitbouw van de massaconsumptie maatschappij ondersteunde

Pioneers in consumer credit during the Belle Epoque. Two Belgian cases

STAN PANNIER & FRANK CAESTECKER

The Brussels piano dealer Pierre-Mathieu Riesenburger and the sewing machine salesman, from Eekloo, Auguste Gabriel, were both pioneers in using credit to facilitate the purchase of durable consumer goods. From the 1880s, when they started their business, they were willing to grant their customers consumer credit. The payment for the sewing machines could be spread over a period of one or even two years, while the significantly more expensive pianos had to be paid off within a maximum of three years. At Riesenburger, this service to help convince potential buyers was mainly aimed at the middle class. With Gabriel, the credit-system enabled him to expand his customer base, mainly to less wealthy tailors for whom the sewing machine was a production- rather than a consumer good. Both entrepreneurs were careful to use this new instrument prudently by granting it only to reliable customers with enough credit. Even before 1914, Gabriel had a harder time than Riesenburger to make his customers meet the punctual payments, but both traders showed a high tolerance for late payments. Although, by law, these goods were still their property, they very rarely demanded their piano or sewing machine back. Riesenburger and Gabriel helped to prudently pave the way in launching this financial innovation so that the installment credit could later support the development of mass consumption society.

'Identification nationale dans les lettres d'indigents de la Belgique occupée, 1914-1918.

DOMINIQUE DE GROEN ET ANTOON VRINTS

Pendant la Première Guerre mondiale en Belgique occupée, dans un contexte de privations, de changements et de tensions sociales, un point crucial a été atteint dans les schémas d'identification nationale. Le sentiment national belge a atteint un sommet. Dans le même temps, le nationalisme flamand anti-belge s'est développé. Cependant, bien que l'on ait supposé depuis l'historiographie de l'entre-deux-guerres que la guerre a servi de catalyseur au patriotisme belge, jusqu'à récemment, peu de recherches concrètes ont été menées sur cette intensification supposée du sentiment national belge parmi de larges couches de la population. La recherche existante offre le plus souvent une analyse *top down* et se concentre sur le nationalisme flamand. Ces dernières années, la recherche sur ce thème s'est approfondie et cet article vise à y contribuer en examinant les fonctions et les significations concrètes de l'identification nationale dans la vie quotidienne des habitants du pays occupé. Concrètement, nous nous penchons sur la construction discursive et stratégique de l'identité nationale dans les demandes d'aide envoyées aux organisations caritatives (en particulier au *Comité national de secours et d'alimentation*) et aux dignitaires. Dans le contexte de la lutte contre la pauvreté pendant l'occupation, ce discours a fonctionné comme une pratique sociale, stratégique et émotionnelle. Les auteurs de lettres ont utilisé différentes stratégies pour mettre en œuvre des processus d'identification dans leur interaction avec les travailleurs humanitaires. En outre, dans ce contexte, l'identité nationale s'est mêlée aux notions d'égalité de répartition et de justice sociale au sein de la communauté, ainsi qu'à d'autres formes fondamentales d'identification. En examinant cette utilisation stratégique et ces diverses interconnexions, nous essayons d'arriver à une image plus complète et plus approfondie des fonctions réelles de l'identification nationale au sein des populations appauvries dans le contexte social, historique et économique spécifique de la Belgique occupée.

“Mijn man moet dagelijks zoewel zijn leven te pand stellen voor het Vaderland als de andere”.
Nationale identificatie in armenbrieven uit bezet België, 1914-1918

DOMINIQUE DE GROEN EN ANTOON VRINTS

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd in bezet België, tegen een achtergrond van deprivatie en sociale verschuivingen en spanningen, een cruciaal punt bereikt in patronen van nationale identificatie. Het Belgische nationale sentiment beleefde een hoogtepunt. Op hetzelfde ogenblik ontwikkelde zich een anti-Belgisch Vlaams-nationalisme. Hoewel er echter reeds sinds de historiografie van het interbellum van wordt uitgegaan dat de oorlog diende als katalysator van Belgisch patriotisme, was er tot voor kort niet veel concreet onderzoek gedaan naar deze veronderstelde intensifiëring van Belgisch nationaal gevoel bij brede lagen van de bevolking. Het bestaande onderzoek is overwegend *top down* en voornamelijk gericht op het Vlaams nationalisme. De laatste jaren verdiept het onderzoek over dit thema en dit artikel wil daartoe bijdragen door te kijken naar de concrete functies en betekenissen van nationale identificatie in het dagelijkse leven van de inwoners van het bezette land. Concreet kijken we naar de discursieve, strategische constructie van nationale identiteit in vragen om hulp die verstuurd werden naar liefdadigheidsinstellingen (met name het *Nationaal Hulp- en Voedingscomiteit*) en notabele personen. Binnen de context van de armenhulp tijdens de bezetting fungeerde dit discours als een sociale, strategische en emotionele praktijk en briefschrijvers hanteerden verschillende strategieën om identificatieprocessen in te zetten in hun interactie met hulpverleners. Nationale identiteit raakte binnen deze context bovendien verknoot met zowel noties van gelijke verdeling en sociale rechtvaardigheid binnen de gemeenschap, als met andere fundamentele vormen van identificatie. Door te kijken naar dit strategische gebruik en deze diverse verknoppingen, trachten we tot een vollediger en meer diepgravend beeld te komen van de eigenlijke functies van nationale

identificatie bij verarmde bevolkingslagen binnen de specifieke sociale, historische en economische context van bezet België.

National identification in letters from paupers in occupied Belgium, 1914-1918

DOMINIQUE DE GROEN AND ANTOON VRINTS

During the First World War in occupied Belgium, against a background of deprivation and social shifts and -tensions, a tipping point was reached in patterns of national identification. The Belgian national sentiment peaked. At the same time, an anti-Belgian Flemish nationalism developed. Although since the historiography of the interbellum, we assumed that the war served as a catalyst for Belgian patriotism, not much concrete research was done into this supposed intensification of Belgian national feelings among broad sections of the population. The existing research is predominantly *top down* and mainly focused on Flemish nationalism. In recent years, more in-depth research was done and this article aims to contribute to this by looking at the concrete functions and meanings of national identification in the daily lives of people under occupation. In concrete terms, we look at the discursive, strategic construction of national identity in requests for help sent to charities (in particular the National Aid and Food Committee) and people of standing. Within the context of poor relief during the occupation, this discourse acted as a social, strategic and emotional practice and the authors of these letters employed different strategies to use identification processes in their interaction with social workers. In this context, national identity also became linked with notions of equal distribution and social justice within the community, as well as with other fundamental forms of identification. By looking at this strategic use and these various links, we aim to obtain a more complete and in-depth picture of the actual functions of national identification among impoverished sections of the population within the specific social, historical and economic context of occupied Belgium.